

*Rim: Via Appia.
Senekov grob (na levi).*

VIKTOR STESKA: IMENOSLOVNE ČRTICE.

Beričevó. Blizu Dola pri Ljubljani je vas Beričevó. Da to ime nima zveze z biričem (Gerichtsdienér), je gotovo. Nemško poznamenovanje tega kraja Förtschach pa nas napotuje na pravo razlago. Kakor je na Koroškem Ferlach nastalo iz Borovlje, tako je Förtschach in Beričevó iz: Boričevó. Imen iz korena bor je mnogo: Bor, Borje, Borek, Borčec, Borovak, Borlje, Borovo, Borovna, Borovnica pri Vrhnikí in pri Novem mestu, Borovsko. Borič, borak, borje pomeni Föhrenwald, pa tudi Tannenwald. Za to razlago govori tudi ime sosednje vasi Brinje, Brinj, Brinjan itd., kar je vzeto tudi po rastlini kakor Beričevó.

Čemšenik. Na Kranjskem sta dva kraja tega imena: župnija Čemšenik pri Zagorju ob Savi in vas z graščino Čemšenik pri Dobu. Prvi kraj nima nemškega naziva, drugi pa se imenuje nemški Scherenbüchel. Pri Mirni peči je vas čemše.

To ime je izvajati iz čremsa, Traubenkirsche, prunus padus, ki je povsod znan grm, dà, celo nizko drevo. Ljubi vlažne kraje, listnate gozde, bregove vodà, pa sega tudi visoko v gore. Beseda je znana Slovencem v raznih oblikah. Cilenšek našteva v svoji knjigi: »Naše škodljive rastline« str. 106 sledeče različice: Čemž, čremž, čremsa, črensa, čramsà, čimž, čremen. Berneker: Slavisches etymologisches Wörterbuch, str. 145, izpričuje, da se beseda nahaja pri vseh Slovanih; v ruščini v obliki čeremha, čerema, v češčini: třemcha in střemcha, v poljščini: trzemcha. V besedi

Čemšenik, ki torej pomeni kraj, kjer raste čremsa, je izpal r, kakor v besedah češnja, čep, čepinja, čeva, čovelj za črešnja itd. Ker je bil prvotno r dosti jak in slišen, je Nemec Čremšenik prekroutil v Scherenbüchel. Nemška beseda je torej r ohranila, v slovenščini pa je izpal.

Črmošnice. Na Dolenjskem je kočevska župnija Črmošnjice. O etimologiji te besede se je že mnogo pisalo. P. Ladislav Hrovat je razlagal to besedo iz čer-mož-n-ice = Felsenbewohner (»Dom in Svet«, 1892, 563). Nemški učenjaki, na primer Jos. Obergföll, menijo, da je to ime sestavljeno iz Zer (zur) in Mošnje ali Mošnjice, češ da kočevsko ljudstvo še sedaj govori dei (= die) Mosche ali pa Moschnitze. Prav jim hodi, da ima Valvasor (Ehred. H. Krain, VIII, 835) to ime res zapisano Zermoschnitz, prezrli pa so, da ima zapisano tudi Tschermoschnitz (XI, 196) in da je to pravilna pisava. Preprosti ljudje pa izvajajo ime iz črne mošnjice = Schwarzbeutel. Vse te razlage pa niso utemeljene. Pomisliti bi bilo, da se Črmošnice ne nahajajo samo ene, da sta že samo na Kranjskem dve vasi tega naziva. Poleg župnije Črmošnice je tudi še vas istega imena v stopiški župniji, kjer ne prebiva noben Kočevac. Dalje imamo Črmožice v rogaškem sodnem okraju na Štajerskem, Czermosznia v Galiciji, Třemošno na Češkem v plzenskem in litomišelskem okraju, Třemošnice v časlavskem in vlašinskem okraju (Allgem. Ortschaften-Verzeichnis, Wien, 1902). Na Hrvatskem so kraji: Čremušina, Čremušnica, Čremušnjak (Orts- und

Verkehrsllexikon von Österreich-Ungarn, Kendler, Wien, 1905). Ime je torej po vseh slovanskih deželah znano. Kaj torej pomeni? Po Pleteršniku (Slovensko-nemški slovar, I, 109) je čremoš ali čremož *Bärenlauch*, *allium ursinum*, t. j. pomladanska rastlina z velikim nežnim cvetom brez stebila, ki diši po česnu, zato jo nekateri tudi imenujejo divji česen. Isti pomen ima beseda v vseh slovanskih jezikih. (Glej Berneker: *Slavisches etym. Wörterbuch*, 145.) Kraj je torej dobil ime po rastlini, ki je ondi rastla. Na to je opozoril že »Ljubljanski Zvon« leta 1881. na platnicah št. 5, češ, »piše naj se Črmošnice, ne pa Črmošnjice, ker se po Janezu Trdini beseda izvaja od čremoh = divji česen«. V starih listinah se bere to ime v obliki *Tschrimoschniz* (15. avg. 1601. *Vicarius zu T.* — *Gottscheer Bote*, 1911, str. 166, št. 21). Čremožnik je še dandanes priimek na Štajerskem, Čremažar ali Čemažar pa na Kranjskem.

Kolovrat. V slovenščini razlikujemo dva korena: vr- in vrt-; od prvega izhajajo besede vreti (zavreti, ovreti), vereja, — virati (zavirati, ovirati), ovira, zavora, zavnica, zavirača; od drugega korena: vrt pa vrteti, vrat — vratú, vrtalo, vrtanj, vrtavka, vrtec (*Wirbel*), vrtelj, vrteš, vrtiljka, vrtilnica, vrtilo, vrtinec, vrtulja itd. Iz prvega korena torej kolovrata ne moremo razložiti, temveč le iz drugega.

Ni dvoma, da je ime graščine in vasi Kolovrat na Kranjskem staro in da torej z orodjem, na katerem se prede, nima zveze, ker je to orodje primeroma mlado, vendar so pa morali Slovani že pred nemškim kolovratom poznati neki kolovrat za prejo, kakor kaže Miklošičev staroslovenski slovar str. 298. Sicer ima tudi lončar svoj kolovrat. Toda beseda kolovrat ima še drug pomen. V hrvaščini pomeni vrtinec, vrtačo = *Wasserwirbel*, vodo, ki se vrti na okolo (Ivekovič-Broz: *Rječnik hrvatskoga jezika*, I, 552); v ruščini ima beseda isti pomen: *Windelbohrer*, *Strudel*; prilog »kolovratno« znači *rund herum*, in *der Runde* (*Booch-Frey-Messer: Hand-Wörterbuch der russischen und deutschen Sprache*, 283). Gotovo je imela beseda enak pomen v slovenščini. Iz tega smemo sklepati, da nosita vas in graščina ime od vrtinca, ki ga ondi dela voda. Če pa po Valvasorju sklepamo, bi se dalo ime prav tako razložiti od vode, ki so jo zavrli in napeljali krog gradu, da ga je popolnoma obkroževala. V tem slučaju bi seveda ime gradu bilo starejše od vasi, kar se pa meni ne zdi prav verjetno.

Svinji vrh, Svinja gorica itd. Krajev s podobnimi imeni se nahaja več po naši domovini. Nekateri ljudje se jih sramujejo in zato

trdijo, da se imena teh krajev napačno izgovarjajo, češ, pravilno bi se morala glasiti: »Sinji vrh, Sinja gorica, zato je prevod v *Schweinbüchel*, *Schweinberg* docela zgrešen.«

Temu nasproti pa moramo potrditi, da ljudje ime tako izgovarjajo, da se v popolnoma jasno sliši; drugič, da je sicer mogoče, da bi se ime Svinji vrh obrusilo v Sinji vrh; gotovosti, da bi se pa to res zgodilo, nimamo; tretjič pa priloga svinji v slovenščini v pomenu svinjski ne poznamo, zato govorimo: svinjsko meso, svinjski rilec, svinjska pečenka, nikdar pa ne svinja pečenka. Vzrok je jasen, ker bi se v tem slučaju samostalniki ne ločili od priloga. Zato si jezik pomaga in dá prilogu drugo obliko.

Kako naj si torej ime Svinji vrh razložimo? Iz korena svib oziroma svid. Sviba, svibovina pomeni v vseh slovanskih jezikih neke vrste drena, *Hartriegel*, *Hundsbeere*, latinski *cornus*, iz česar je nastala tudi nemška beseda *Kornelkirsche*. Hrvatje pravijo mesecu maju svibanj, to je mesec, ko sviba cvete. Podobno nazivljejo Hrvatje mesec junij lipanj, to je mesec, ko lipa cvete; srpanj mesec, ko s srpom žanjejo. Čehi imenujejo svibo svido ženskega spola ali svid moškega spola, Rusi imajo besedo »svidiha« in prilog zvidij 3 v pomenu nezrel, skominast, kisel, kakršen je v resnici okus svibovega sadu (*Booch-Frey-Messer: Ručnoj ruski slovar*). Iz tega korena imamo mnogo krajevnih imen, n. pr.: Svibno, Sviben (gora na levem bregu Save pri Litiji, ki je proti jugu obrnjena in spomladi zgodaj zeleni), Svib, vas v Dalmaciji (okraj Imotski), Svibnik, vas pri Črnomlju.

Iz korena svib je nastal prilog svibnji in po izpadu glasu b — svinji. Podobno odpade glas »b« ogrebniti — ogreniti (impf. ogrebat), geniti iz gebniti (iter. gibati). Prav tako nastane iz svida prilog svinji po izpadu glasu d, kakor n. pr. srenja iz srednja. Svinji vrh in Svinja gorica sta torej vrh ali gorica, kjer spomladi najprej sviba ali svida brsti, zato so ti kraji večinoma bolj proti jugu obrnjeni.

Mesto sviba poznajo Hrvati tudi siba (Ivekovič-Broz, *Hrvatski slovar*, II, 395). Iz tega se da razlagati sinji vrh, sinja gorica, ako kje res tako izgovarjajo, pomena pa je istega kakor svinji vrh ali svinja gorica. Nemci oziroma tisti Slovenci, ki so prevajali Svinji vrh, niso več poznali pomena besede in so zato popolnoma napačno preveli Svinji vrh v *Schweinberg* in s tem zagrenili dotičnim prebivalcem marsikako uro življenja, seveda po krivici.

Štanga, nemški *Stangenwald*, je župnija blizu Litije. Ali ima slovensko ime štanga res kaj

opraviti s štango ali z drogom? Nemško ime bi kazalo, pa bi obenem tudi pričalo, da je slovensko ime mlajše od nemškega, kar pa je zelo neverjetno.

Krajevna imena na Kranjskem so večinoma slovenska, le gradovi delajo deloma izjemo. Ti imajo ali 1. samoslovensko ime: Mokrice, Grbin, Ponoviče, Strmol; ali 2. samo nemško: Haasberg, Klingenfels, Wagensberg; ali 3. slovensko in njega nemški prevod: Brdo—Egg, Črnelo—Rotenbüchel, Turjak—Auersperg, Volčji potok—Wolfsbüchel; ali 4. slovensko in neodvisno od tega nemško ime: Grmače—Grünhof, Cekinov grad—Leopoldruhe, Bokalce—Strobelhof. Prvotni Slovenci so svojim krajem dali slovenska imena, nemški graščaki so pa svoje nove gradove nemško nazivali in so staro slovensko ime navadno prevedli v nemščino. Slovenci prvotno od nemških graščakov danih imen niso prevajali v slovenščino, ampak so ime spregledali in le po svoje prikrojili ali obrnili, n. pr. Wagensberg—Bögenšperg.

Kjer nahajamo torej nemško ime, mora biti zgodovinsko utemeljeno, sicer moramo takoj slutiti, da ni nemško prvotno, ampak slovensko. Tako

je pri štangi. Tu ni nobenega gradu, torej je nemško ime izključeno. Kaj je torej štanga? V štangi je župna cerkev posvečena sv. Antonu. Prvotno so cerkev imenovali cerkev Šent Anta, kar je okrajšano iz Antona. Hrvatje še dandanes poznajo ime Ante.

Slovenec pa ne ljubi dveh redupliciranih zlogov, zato rajši en glas, ki bi se moral ponavljati, izpremeni, n. pr.: pripotec, Wegerich, dá trpotec. Tako je tudi iz štanta nastalo štanga.

Da pa iz genetivne oblike moškega spola (cerkev Šent Anta = štanga) nastane žensko lastno ime, se večkrat dogaja. Zanimiv zgled je Šmarca (ženskega spola) je nastalo iz Šent Mavrica cerkev, kar se je obrusilo v Šmarca in postalo ženski nominativ. Pravtako Šturija iz Šent Jurija.

Ljudje so prvotno govorili: Grem v cerkev Šturija (= Šent Jurija), prihajam iz cerkve Šturija, sem v cerkvi Šturija. Polagoma so pa pozabili na prvotni pomen in so izpuščali besedo cerkev, zato so pričeli govoriti: Grem v Šturijo, prihajam iz Šturije, sem v Šturiji. Isto pri Šmarci in štangi.

SILVIN SARDENKO: SOLZA MIRU.

Slika s pozorišča svetovne vojne.

Pred kmetskim domom stoji podrt mlin, ob mlinu porušen most. Čez vodo drži brv. Pred njo križ. Sredi vhod v hišo, na levi v kaščo, na desni v mlin. Na tleh leže razmetane deske in nekaj praznih vreč.

Gaber (v beli obleki, pregleduje mlin in dom).

»Nazaj domov! Sovrag je bežal!« —
veleval nam je glas vojaški.

Begunci smo se povrnili
in našli dom smo siromaški.
(Sede na klop in se zamisli.)

Nemara so le hude sanje?
(Spet vstane in pobira deske in vreče.)

Boštaj (prihaja od desne strani).

O, Gaber, grozno razdejanje:
polomljen mlin, razdrta stopa...

Gaber (nevoljen).

Boštaj, le svojo bajto glej! (Pobira dalje.)

Boštaj. Pri meni vse je kakor prej.

Kjer ni, še vojska nima ropa.
Par vrb urezat grem na breg,
da zvežem z njimi krov in strešnik,
pa s pipo sedem za čelešnik...
dokler ne zapode nas v beg. (Odide.)

Gaber (stopi v kaščo; spet venkaj; kliče ženo).

Polona! Gledí — prazno kaščo!

Pobrano žito, med in lan.

Kolovrat v kosce razčešljan,
spomin na našo rajno taščo.

O, prav, da šla je lani v grob,
da jih ne vidi teh strašnob.

Polona! (Mirneje.) Menda spet je v cerkvi

Čemu? Ko vse je izgubljeno.

Kar je, ne zmore ni molitev,
da bilo bi še nestorjeno.

O žena, kaj sva doživela:

Da hčerin mož in najin zet

po radostni je šel poroki

namesto v dom živeti,

za dom — umreti.

In svatovska je ženitnina

postala smrtna nam sedmina.

(Hči Martina prihaja, obraz zakrivajoč
s predpasnikom.)

Nevesta! Žalostni otrok!

Martina (si odkrije obraz).

Nevesta bila sem njegova